

Projectplan

Biënnale Kunst in de Heilige Driehoek Oosterhout

2020-2022

Naam aanvrager	Stichting Kunst in de Heilige Driehoek
Rechtsvorm	Stichting
Postadres	Wijde Omloop 76 4904 PR Oosterhout
Contactpersoon	Cock Gorisse
Telefoon	06 15076606
E-mail adres	jgorisse@kunstindeheilighedriehoek.nl
Website	www.kunstindeheilighedriehoek.nl
Bankrekening	NL81 RABO 0303453591
KvK nummer	62975684
BTW nummer	NL 8550.36.382.B01

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Het initiatief
3. De bijzondere betekenis van de locatie
4. Randvoorwaarden
5. Ambitie
 - De eerste editie
 - Leerpunten uit de eerste editie
 - Tweede editie
 - Derde editie
6. Resultaat op hoofdlijnen
7. Uitwerking van de plannen voor de biënnale 2020
 - De biënnale
 - Thema van de tweede editie: Hoop
 - De artistieke invulling
 - Deelnemende kunstenaars
 - Programma op hoofdlijnen
 - Weekenden
 - Rondleidingen
 - Getijden
8. Educatie en talentontwikkeling
9. Marketing en communicatie

1. Inleiding

De Heilige Driehoek is een bijzonder gebied in Oosterhout. Het is een van de cultuurhistorische hotspots in de Provincie Noord-Brabant en aangewezen als Rijksbeschermd Stadsgezicht. Het dankt zijn naam aan het gegeven dat er, in een kleinschalig agrarisch landschap en aan elkaar grenzend, drie vitale en nog in gebruik zijnde monumentale kloostercomplexen liggen, omgeven door grote kloostertuinen en landerijen. Het zijn de Onze Lieve Vrouwe Abdij van de benedictinessen, de Sint-Paulusabdij die tot 2006 bewoond werd door de benedictijnen en sindsdien door de Gemeenschap Chemin Neuf, en Sint-Catharinadal, waar de zusters norbertinessen verblijven. De priorij Sint-Catharinadal is het enige klooster dat sinds de Middeleeuwen (1271) in Nederland onafgebroken bestaat en sinds 1647 in Oosterhout is gevestigd. De beide benedictijnerabdiën ontstonden aan het begin van de 20e eeuw.

Tegen het einde van de twintigste eeuw waren de kloosters over hun grote bloeiperiode heen en werd de druk steeds groter om dit gebied, zo dicht bij het centrum van Oosterhout gelegen, vol te bouwen. Op dat moment (2000) is de Stichting De Heilige Driehoek opgericht met als doel het gebied met zijn unieke karakter niet alleen te bewaren maar ook te versterken. Daartoe werd het initiatief genomen het gebied door de minister te laten aanwijzen als Rijksbeschermd Stadsgezicht. In 2006 was de aanwijzing een feit. De drie kloostergemeenschappen zijn, door middel van een Raad van Advies, betrokken bij het bestuur van de stichting. De stichting heeft een netwerk van ongeveer 400 (betalende) vrienden.

In 2008 is door de stichting een Groen- en Beheersplan gepresenteerd, opgesteld in samenwerking met de Gemeente Oosterhout, Het Brabants Landschap, het IVN, Waterschap De Brabantse Delta en de Gebiedscommissie De Wijde Biesbosch. De plannen zijn deels uitgevoerd, en deels nog in uitvoering.

Als derde stap in dit proces van duurzaam behoud en vitalisering wil Stichting De Heilige Driehoek de in dit gebied bestaande tradities van kunst en kunstambachten nieuw leven inblazen door het organiseren van een biënnale met een (inter)nationale uitstraling. De biënnale verbindt hedendaagse kunst met het spiritueel en artistiek erfgoed van de Heilige Driehoek. De eerste editie in 2017 was een groot succes.

2. Het initiatief

Doelstelling is de Heilige Driehoek te ontwikkelen tot een internationaal centrum van hedendaagse religieus geïnspireerde kunst, waar in samenwerking met de drie kloosters, kunstacademies, conservatoria en scholen, alle ruimte is voor experiment, vernieuwing en educatie.

In aanloop naar en tijdens de biënnale is er een cultureel activiteitenprogramma met lezingen, presentaties, workshops, masterclasses, concerten en rondleidingen.

Tijdens de biënnale is er een uitgebreid educatief programma voor basis- en voortgezet onderwijs.

Iedere twee jaar wordt een curator die op internationaal niveau zijn sporen heeft verdiend, uitgenodigd om zijn visie op het unieke karakter van de Heilige Driehoek tot uitdrukking te brengen door middel van het presenteren van moderne en hedendaagse kunst. Het spreekt vanzelf

dat de kunst een spirituele lading draagt en diepgang bezit, die niet alleen past bij de omgeving met haar bewoners maar daarmee een wisselwerking aangaat. Juist hierdoor krijgt de Biënnale Oosterhout haar unieke karakter.

3. De bijzondere betekenis van de locatie

De Heilige Driehoek ademt een sfeer van stilte en bezinning. In een eeuwenlange traditie van arbeid en gebed gaven en geven kloosterlingen hier vorm aan hun leven in verbondenheid met God, de medemens en de wereld. In gebed en meditatie gaf en geeft men hier niet alleen betekenis aan het eigen leven, maar ook aan leven, lijden en dood in het algemeen en aan verbondenheid tot over de dood, aan respect voor al het geschapene en een liefdevolle omgang daarmee in het bijzonder.

Die traditie gaf niet alleen vorm aan het persoonlijke en gemeenschappelijke leven van de kloosterlingen, maar ook aan hun fysieke omgeving. De kloostergebouwen waarin de monniken en nonnen zich terugtrokken om hun godgewijd leven te leiden, vormen met hun ommuurde grote tuinen een karakteristiek element in het landschap. De kloosters waren zelfvoorzienend en hadden daarom, naast hun tuinen, ook boerderijen met gronden. De stad bleef op enige afstand, en zo ligt dit kleinschalig agrarische landschap met zijn typische slotgrachten, kleine beekjes, houtwallen en struweel nog ongeschonden rondom dit kloosterensemble.

Binnen de kloosters getuigen liturgie en hoogstaand vormgegeven liturgische voorwerpen van het kloosterideaal. Dat komt ook tot uitdrukking in verschillende vormen van kunst, in muziek en literatuur. De kloosters kennen en kenden verschillende ateliers waarin kunst ontstaat, waar schilderijen, gobelins, middeleeuwse handschriften en boeken werden gerestaureerd, of waarin kunstambachten zoals pottenbakken werden uitgeoefend.

In de huidige geïndividualiseerde en geseclariseerde tijd is het niet meer vanzelfsprekend dat men vanuit een religieuze traditie leeft. Velen hebben het contact daarmee verloren; soms is de beleving verwaterd, soms is er bewust afscheid genomen, soms leeft er rancune. Dat neemt niet weg dat de kernwaarden en vragen die in die traditie aan de orde kwamen en die mede onze westerse beschaving en identiteit hebben vormgegeven, ook nu in vrijwel ieders leven aan de orde komen. Vragen naar de zin van het eigen bestaan, naar de zin van lijden en dood, naar de omgang en de verbondenheid met de ander, naar vrede en gerechtigheid, naar de manier waarop wij mondiaal natuur en maatschappij willen vormgeven, zijn ook buiten de gearticuleerde religieuze traditie actueel.

Door het organiseren van een kunstmanifestatie op deze specifieke locatie bouwt de biënnale voort op een levende traditie en schept zij mogelijkheden om deze te vernieuwen en levend te houden. Hedendaagse kunst die voortkomt uit de wortels van krachtige tradities, die de geest en het woord omzet naar een beeld dat door de moderne generaties wordt begrepen, blijft levensvatbaar.

4. Randvoorwaarden

Bij de ontwikkeling van alle plannen gelden de volgende randvoorwaarden:

- Het project moet aansluiten bij de culturele tradities in dit gebied;
- De biënnale houdt rekening met het kloosterleven van stilte en contemplatie. Daardoor is een manifestatie van vijf weken en zes weekenden de maximale tijdspanne die te combineren is met het kloosterleven;
- De biënnale respecteert het historisch karakter en de monumentale status van De Heilige Driehoek;
- De biënnale dient een maatschappelijke verankering te hebben en een maatschappelijke meerwaarde te generen.

5. Ambitie

Voor de uitbouw tot het gewenste niveau zijn drie edities gepland.

In de eerste editie van 2017 is de basis gelegd. Wij kunnen terugkijken op een geslaagde kunstmanifestatie waaraan 25 beeldend kunstenaars en 2 jonge componisten meewerkten. De kunstenaars toonden ieder ten minste één maar dikwijls meerdere nieuwe werken die waren geïnspireerd op hun kennismaking met dit gebied. De componisten componeerden een nieuw werk, dat tijdens de biënnale te horen was. Alle drie de kloosters ontvingen in het voorjaar 2017 gedurende enkele weken een artist-in-residence. Hun werk was te zien op de biënnale. De vijf weken durende biënnale trok ruim 13.000 bezoekers, waarvan ruim 10.000 betalend. Er is een educatief programma gerealiseerd waaraan door 2500 leerlingen en hun leerkrachten uit basis- en voortgezet onderwijs op school is deelgenomen. Ruim 2000 leerlingen bezochten ook in klasverband de biënnale. Een uitgebreid ondersteunend programma van workshops, presentaties, rondleidingen, concerten en een ‘expertmeeting’ mocht rekenen op veel belangstelling.

Leerpunten eerste editie. Uiteraard waren er in deze eerste editie ook leerpunten. Zo willen we de relatie tussen de getoonde kunst en de specifieke omgeving waarin die getoond wordt, verder versterken. Het programma 2017, waarin dagelijks activiteiten gepland waren die deels door de deelnemende kunstenaars werden verzorgd (masterclass, presentatie, workshop of een eenvoudige meet and greet), was niet iedere dag even druk bezocht; de kwaliteit was niet altijd optimaal. In de volgende editie concentreren we het programma rond de weekenden en maken we een kwaliteitsslag.

De relatie met hogescholen en academies behoeft verdere uitwerking en versterking: in de tweede editie maken we daarmee progressie door zowel met BUAs als met Sint Joost samenwerkingsprojecten te organiseren. Het netwerk in Brabant kan verder worden versterkt. We doen dit in de 2^e editie door zowel met Krona als met BredaPhoto een samenwerking aan te gaan. Bezoekers gaven aan dat ze behoefte hadden aan een meerdaags ticket. Dit ondervangen we door de tickets een meerdaagse geldigheid te geven en door de invoering van een passe-partout. Speciale aandacht willen we geven aan de jongeren, ook in het activiteitenprogramma. Tot 18 jaar hebben jongeren gratis toegang.

En tot slot: het is ons eens te meer duidelijk geworden dat het nodig is om de organisatie een grotere mate van continuïteit en professionaliteit te geven.

In de tweede editie, die als thema ‘Hoop’ heeft, tonen in 2020 opnieuw 20-25 kunstenaars hun werk. De stichting nodigt de kunstenaars ook uit om nieuw werk te maken speciaal voor een door henzelf gekozen plek in de Heilige Driehoek.

De band met de kunstacademies en hogescholen wordt verder uitgewerkt. Voor de studenten zullen speciale rondleidingen en workshops georganiseerd worden. Het activiteitenprogramma, dat in 2020 geconcentreerd zal worden rondom de weekenden, zal bestaan uit lezingen, filmvertoningen, concerten, (theater)voorstellingen, performances en gesprekken met de deelnemende kunstenaars. Er wordt onder meer gedacht aan een samenwerking met het Zuidelijk Toneel en November Music. Tevens is samenwerking gezocht met Breda University of Applied Sciences voor het uitzetten van een publieksonderzoek en een studiedag voor het gebruik van social media. De Stichting is in contact met Krona, het voormalige Museum voor Religieuze Kunst in Uden, voor verdere samenwerking. Met BredaPhoto wordt gezocht naar mogelijkheden om elkaar, met name op het terrein van publiciteit en arrangementen, te versterken. Er komt ruimte voor een muziekprogramma van jonge getalenteerde musici. Er wordt gerekend op 15.000 betalende bezoekers.

In de derde editie in 2022 zal het thema ‘Geloof’ zijn. Er wordt verder geïnternationaliseerd. Er wordt geëxperimenteerd met het opzetten van gespecialiseerde paviljoens en landschapskunst. De stichting heeft de ambitie om daartoe een groter oppervlak van de Heilige Driehoek bij de Biënnale te betrekken. Er wordt gerekend op 20.000 betalende bezoekers. Dat is ook het maximum dat het gebied, binnen de randvoorwaarden, aan kan.

Na drie edities zal er een volwaardig dynamisch evenement van internationale allure zijn gerealiseerd dat talrijke kansen en mogelijkheden biedt op lokaal, regionaal, nationaal en internationaal niveau.

6. Resultaat biënnale 2020 op hoofdlijnen

De uitgewerkte plannen van de tweede editie zullen tot de volgende resultaten leiden:

- een biënnale waaraan 20-25 kunstenaars van naam en faam meewerken
- minimaal 15.000 betalende bezoekers
- een uitgewerkt educatief programma waaraan door ongeveer 2000 scholieren uit de regio wordt deelgenomen
- een activiteitenprogramma van concerten, workshops, presentaties, lezingen, rondleidingen en concerten
- een fraai vormgegeven publicatie waarin expositie, kunstenaars en locatie worden belicht
- operationele samenwerkingsverbanden met BUAs, Krona en BredaPhoto
- een operationele vrijwilligersorganisatie die binnen Oosterhout verankerd is
- toeristische arrangementen in samenwerking met de VVV en Visit Brabant
- een verder verduurzaamde en geprofessionaliseerde uitvoeringsorganisatie

7. Uitwerking van de plannen voor de biënnale 2020

De biënnale

De manifestatie vindt plaats van 11 september tot en met 18 oktober 2020 en duurt vijf weken (zes weekenden). Kunstenaars van naam uit Nederland en daarbuiten worden uitgenodigd hun

werk te presenteren en nieuw werk voor deze biënnale te creëren. Er zal ruimte zijn voor jonge talenten.

De manifestatie vindt plaats in delen van de kloostergebouwen, kloostertuinen en in de kloosterkerken van de drie kloosters van de Heilige Driehoek. Ze krijgt een spectaculaire opening op 11 september. Gezien het karakter en de ambitie van het project wordt gedacht aan een 'high-profile' gast bij de opening.

Thema van de tweede editie: Hoop

In het christendom is hoop één van de drie christelijke deugden, naast geloof en liefde. Hoop is de onzekere verwachting dat een bepaalde gewenste gebeurtenis zal plaatsvinden. In die zin is het zowel verbonden met droom en verbeelding, als met wanhoop en vrees.

Hoop wordt in filosofische zin benoemd als de motor van ons handelen. En dat geldt zeker voor kunst: kunstenaars, die elke dag in hun atelier een zoektocht naar het ongekende, onbekende, en nieuwe ondernemen, worden gedreven door hoop, in de zin van de ambitie om iets nieuws te ontdekken of te duiden. Immers, zonder enige hoop of verwachting zou niemand beginnen aan het scheppingsproces.

De artistieke invulling

Het is een uitdaging om een thema dat ook direct associaties oproept met actuele maatschappelijke vraagstukken in een tentoonstelling zo vorm te geven dat het niet enkel qua engagement, maar ook formeel en kunsthoudelijk blijft boeien. Bij 'Hoop' ligt het in eerste instantie voor de hand aansluiting te zoeken bij ecologische vraagstukken, vluchtelingenstromen en andere problemen waarmee we als mensheid tegenwoordig worstelen. Het streven van deze biënnale is dan ook te zoeken naar die kunstenaars die hun sociaal engagement of politieke lading weten te verbinden aan een artistiek boeiende vorm, die tot de verbeelding spreekt van de bezoekers en de bewoners van de kloosters.

Zie voor verdere uitwerking bijlage 1. Artistieke visie.

Deelnemende kunstenaars

De keuze van kunstenaars kent geen grenzen, niet qua nationaliteit, generatie of naamsbekendheid. Het publiek zal ondergedompeld worden in een route langs het werk van beroemde en onbekende kunstenaars en van regionale talenten. De gekozen kunstenaars en hun werk gaan een relatie aan met de beschikbare locaties en de religieuze context van de kloosters, waarbij de kwaliteit van de werken en de omgeving een relatie aangaan en elkaar versterken. Op die manier zullen de werken spreken van de hoop en verwachting die in het diepste wezen van het streven naar een beeld besloten liggen en die altijd met onzekerheid en falen verbonden zijn.

Yves Klein bracht in 1960 een ode aan die onzekerheid met zijn performance *A leap into the void*. Anish Kapoor maakte er in 1992 een prachtig beeld over: *Descent into Limbo*.

De keuze voor de uit te nodigen kunstenaars ligt in het verlengde van deze beeldende traditie en combineert een formele zoektocht met een meer spirituele of transcendente kant. Momenteel denken de curatoren aan een bijdrage van bijvoorbeeld aan internationale beroemdheden als Bill Viola of Berlinde de Bruyckere, maar ook aan Martin en Inge Riebeek, en Marc Mulders. Zij allen zijn in staat het thema hoop te verbinden met de leefwereld van de bewoners van de kloosters. Er lopen nog gesprekken met enkele kunstenaars ter aanvulling van het deelnemersveld.

Zie voor verdere uitwerking ook bijlage 1. Artistieke Visie.

Programma op hoofdlijnen

Het thema hoop krijgt een verdere verdieping en uitwerking door een programma van lezingen, gesprekken, concerten en voorstellingen door filosofen, kunstenaars, schrijvers, dichters en muzikanten. Te denken valt aan Joke Hermsen (waarvan in 2019 een nieuwe publicatie *Het tij keren*, gebaseerd op het werk van Ernst Bloch verschijnt), de Vlaamse wetenschapper Leo Bormans die met *The world of ... Hoop* een bestseller op zijn naam heeft staan, en Bo Tarenskeen, filosoof en theatermaker ('Als de kunst de plek is voor het openbaar niet-weten, dan is de mens daar op zijn plaats.'). Ook wordt gedacht aan composities voor orgel in samenwerking met de organisten die bij de drie kloosters betrokken zijn, aan een opdracht aan een conservatorium of aan componisten die hun sporen hebben verdiend zoals Daan Manneke. Dit activiteitenprogramma zal worden geconcentreerd rondom de weekenden.

Weekenden

De Biënnale duurt vijf weken met zes weekenden: het openingsweekend, vier weekenden en het sluitingsweekend.

Openingsweekend

De expositie krijgt een spectaculaire opening in de Sint-Paulusabdij op vrijdag 11 september. Gezien het karakter en de ambitie van het project wordt gedacht aan een 'high-profile' gast bij de opening van het project.

Activiteitenprogramma

Het activiteitenprogramma met lezingen, filmvertoningen, concerten, (theater)voorstellingen, performances en gesprekken met de deelnemende kunstenaars zal in en rond ieder weekeinde plaats vinden.

Slotweekend

In het slotweekend wordt een minisymposium georganiseerd.

Rondleidingen

Tijdens de biënnale worden dagelijks meerdere rondleidingen gegeven door professionals en vrijwilligers (ook studenten) die hiervoor speciaal worden opgeleid. Gedurende de rondleiding krijgt de bezoeker informatie over de geschiedenis van de kloostercomplexen, de achtergronden van de getoonde kunstwerken en de wisselwerking die ontstaat tussen deze unieke locatie en de hedendaagse kunstwerken.

Er zijn speciale rondleidingen voor doven en blinden voorzien.

Getijden

Tijdens de biënnale worden bezoekers in de gelegenheid gesteld de getijden van de zusters bij te wonen en zo het kloosterleven met zijn unieke dagelijkse ritme van dichtbij mee te maken.

8. Educatie en talentontwikkeling

Met educatie betreft de biënnale het publiek van de toekomst op een actieve manier bij de hedendaagse kunst, het thema van de expositie, én het erfgoed van de Heilige Driehoek. Er is een programma voor basis- en voortgezet onderwijs. Deze educatieve programma's lopen zowel voorafgaand als tijdens de biënnale en zijn er, zoals hierboven reeds vermeld, op gericht om jongeren kennis te laten maken met het erfgoed, de kloosters, de kunst en de kunstenaars. Deze programma's zijn afgestemd op de leergangen en het onderwijsniveau van de leerlingen, met

name uit de regio. De stichting werkt bij het ontwikkelen van digitaal- en andersoortig lesmateriaal samen met onze partner *h19*, Centrum voor de kunsten in Oosterhout. Er wordt naar gestreefd om het lesprogramma ook aan te bieden in Roosendaal e.o., in samenwerking met Compaan.

In het kader van educatie en talentontwikkeling worden met de kunstacademies, hogescholen en conservatoria van Breda, Tilburg en Antwerpen afspraken gemaakt om voorafgaand en tijdens de biënnale via workshops en lezingen studenten passief en actief te betrekken bij de manifestatie.

9. Marketing en communicatie

Voor het ontwikkelen van een strategisch marketing- en communicatieplan is een beroep gedaan op het bureau CIC (Claire Beke in Communicatie) dat zowel in Nederland als Vlaanderen goed ingevoerd en gekend is.

In het plan zijn opgenomen: doelgroepanalyse en -bereik, concurrentieanalyse, SWOT-analyse, fasering, uitstraling en profilering, publiciteit en relatiebeheer.

Voor de publiciteit wordt een beroep gedaan op lokale en nationale media, in het bijzonder met beoogde mediapartners dagblad Trouw en de KRO/NCRV. Natuurlijk zullen de sociale media in het geheel worden geïntegreerd: website, Twitter, Instagram, Chatsnap en Facebook.